

DÉLI HARANGSZÓ

KOVÁCS LUKÁCS

II.

Legjobban bújócskázni szerettünk. A bújócskázásnak abban a változatában, amit játszottunk, hunyó nem volt; mindenki keresett magának búvóhelyet, amit játék közben elhagyhatott, de ez nem volt kötelező. A búvóhelyet azzal a céllal hagytuk el, hogy jobbat keressünk magunknak, vagy hogy másokat kiugrassunk a helyükről. Ha valakinek a búvóhelyét így felfedeztük, annak újat kellett keresni. Ez nagy lármával: üvöltések, csatakiáltások közepette történt.

Házunk környéke ennek a játéknak tökéletesen megfelelt. A lakóház és a kiskonyha kivételével minden épületet igénybe vehettünk: a kis- és a nagyórét, az ólakat, az üres istállót, az aklot és a pajtát, sőt a lakóház végén a magtárhelyiséget is. A gyeppel szegélyezett oldalán széles és sűrű bokorerdő húzódtott benőve mindenféle giz-gazzal. Olykor ide is bevettük magunkat, de pórul jártunk. Gilicetüsök szúrta meg a lábunkat, testünk és lábunk égett, mert a sűrűben a csalánnak nem is egy neme volt található. Ezért sokkal jobban kedveltük az épületek rejtekeit, s az ólak mögötti akácfa- és ecetfabokrokat, ahol kuksolás közben az összeragadt katonabogarakat szemléltük vagy piszkáltuk.

Én leggyakrabban a jó illatú bodzafalombokat választottam rejtekül. A bodzafák az istálló mögött nőttek. Négy bodzafa volt ott, hatalmas lombjuk a tetőre borult. Ha ide rejtőztem, a játék egész ideje alatt nyugton maradtam, mert ha valaki fel is mászott a törzsön a tetőre, még akkor sem vehetett észre.

A bodzabogyók már hullottak, a bogyószáron aszalódtak. Kóstoltgattam az aszalt szemeket: édeskés-vad íze volt, se nem ehető, se nem ehetetlen. Civakodó verébraj zuhant gyakran a lombok

közé, karnyújtásnyira, galamb suhogtatta szárnyát fejem fölött, vagy búbos banka röppent az istálló hegyibe hangtalanul. Mindez lélegzetelállítóan izgalmas volt.

A Fatálás gyerekek egy nap megunták ezt a játékot. Alighogy megérkeztek, azt mondták, menjünk hozzájuk, megnyergelhetjük a kosokat, nincs otthon senki.

Fatálásék irántunk, a másik úton laktak, a Gulyás-tanyán. A szövetkezetnek egyik elsorvadt gazdasági épülete volt ez ebben az időben. A széles környék tagosított földjein termett búzát ide hordták be, s itt csépelelték el. Állatállomány nem volt, a szalma így évről évre csak szaporodott. Hosszú és magas kazlak húzódtak a földeken, szinte beláthatatlanul. Roskadt kazal nem is volt ott, mert a régiekre csépléskor új szalmát raktak, magasra fölhegyesítették, és meghosszabbították őket tanyánk irányába. A kazlak valóságos várost alkottak: fél napig el lehetett bódorogni közöttük.

A Gulyás-tanyán először is a szőlőskertbe mentünk. Némely tőkéen már zsendült a szőlő. Telezabáltuk magunkat savanyú szőlővel, zöld dióval. Pár szem fügét is találtunk. Aztán megnyergeltük a kosokat, majd egy megkezdett, nem túl magas kazalnál folytattuk a játékot. Az én vagyok a vár, te meg a határ nevű játékot játszottuk. Egy védte a várat, a többiek ostromolták. Akinek sikerült a védőt lelőnie úgy, hogy a kazal tetején maradjon, az lett az új várvédő. Ha a védőt lerántotta, de maga is leesett, a védő az lett, aki leghamarabb felkúszott a kazal tetejére. A vár néha sokáig védő nélkül maradt, mert a legelől kúszót a többi ostromló a lábánál fogva visszarántotta.

Ez a játék is abbamaradt, mert a dadogós Fatálás verebet talált a kazal mellett. Egy döglött verebet. A szárnyánál fogva hozta, diadalmasan. Mit csináljunk vele, tanakodtunk. Nekem volt egy ötletem. A télen — mi abban az időben nem vágunk disznót — a szomszédban láttam disznópörkölést. Rendkívül tetszett, ahogy előbb a disznó hátára, majd hanyatt fektetve az állatot, a hasára rakják a szalmát, a tűz meg leperzseli róla a sörtét. Ezt s a pörkölt disznónak az illatát sehogy sem tudtam elfelejteni. Azóta sokszor gondoltam arra, hogy meg kéne pörkölni valamit: macskát, sündisznót vagy egy tyúkot legalább, de nem került rá sor, mert tudtam, hogy anyám agyonvágna, ha megtudná.

— Pörköljük le a tollát! — mondtam.

— Pörköljük! Pöjkőjjük! — kiabált Falos és Ücsi.

A selypítő Fatálasnak is tetszett az ötlet. Csak a dadogós nem lelkesedett.

— Jobb lenne fő... föléll... eszteni.

— Élesztheted azt már. A szeméből hangyák jönnek kifelé — mondta Falos.

— Kukactojásokat tojik — mondtam én.

— Nnincs gyufa.

Gyufa nem volt, a ház pedig kulcsra zárva. Fatálasék apja, régi cselédünk, napszámos volt a szövetkezetben s a feleségével űr a Gulyás-tanyán. Az ember dolgozott, az asszony ezen a napon a városba ment. Az ajtót bezárta, a gyerekek meglegeltették a birkákat, majd átjöttek hozzánk, mint rendesen. De unták már a bújócskázást, és nekünk is jobban tetszett a kosnyergelés.

Az ajtó be volt zárva, de észrevettük, hogy a gang hosszú üvegablakának egyik szárnya nyitva van. Csakhogy az ablak magasnak bizonyult. A dadogós Fatálasnak eszébe jutott a csirkeletra. Azt támasztottuk az ablaknak. A dadogós bemászott rajta, és kihozta a gyufát. Vonultunk alkalmas helyet keresni. Türelmetlenek voltunk, kezdjük már, de a dadogós arra gondolhatott, hogy nem lesz jó a közelben tüzet gyújtani, mert észreveszik a helyét. Az első szalmakazal mögé vonultunk hát, ezt már ő is alkalmas helynek találta.

A máglya rendezésének a jogát kisajátítottam. Egy kevés szalmát terítettem a földre, arra tettem a madarat, majd befedtem egy rét szalmával. A dadogóson volt a sor, hogy meggyújtsa. Elgyújtott már öt-hat gyufaszálat, de az erősen fújó szél mindig elcsapta a lángot. Kivettem a kezéből a tűzszerszámot. A dobozban három gyufaszál maradt. Elgyújtottam az elsőt, nem sikerült. El a másodikat, eredménytelenül. Az utolsót, rögtön, ahogy robbant, a szalmából formált kis barlangba dugtam. Semmi. Úgy tűnt, a pörkölés elmarad, mert amikor a gyufaszálat kihúztam, nem égett. De a barlang kis idő múlva vékony füstöt eresztett. Aztán füstölni kezdett a kis szalmakupac, kormos láng villant, melytől az egész hirtelen fellobbant.

Majdnem csak eddig tartott az egész. A veréb tolla alighogy megperzselődött. Újra befedtük szalmával. A máglya szélén akadt még egy kis láng, arról meggyújtottuk. Aztán hordtunk a tűzre szalmát bőségesen, hogy jól leperzselődjön a veréb tolla.

Minden figyelmünket lekötötte ez a játék, s későn kaptunk észbe: a tűz a szétszórt szalmán legelészve itt is, amott is terjedt. A szalma néhol kis kupacokban állt, hiába próbáltuk eltaposni a lángot, a tűz és a parázs meztelen lábunkba harapott.

Futottunk vízért. A kazal végénél — nagyon messze — vízes-hordó és dézsa állt éppen tűz esetére. A közelében csirkeitató lábaskára és egy darás fazékra bukkanunk.

A tűz apró lángokban terjedt, s jól lehetett követni, merre kanyarog, hol tekereg, mert szürke és fekete nyomot hagyott maga után. Gyerekjáték lett volna megoltani, mert éppen itt, a kazlak közt tágasabb volt a tér, s a lángok szél iránt terjedtek, a kazal mentén, és nem felé. Az volt a baj, hogy a dadogós Fatálás ijedtében a lábasból szétlocsolta, s a maradék vizet sosem a tűzre lötytyintette, hanem mellé. Ráadásul én sem árhattam sokat a tűznek, mert a fazékamon jókora lyuk volt, és a rongy, amivel be volt dugva, kiesett belőle. Mire a hordótól a tűzig futottam, maradt is benne víz, nem is.

Aztán mégis úgy látszott, hogy a vésznek sikerül elejét venni. Tehetetlenségemben és bosszúságomban (Fatálasra voltam dühös ügyetlensége miatt) a fazék fenekével verni kezdtem a tüzet és parazsat. Fatálás követte példámat. A lángok kialudtak, de nem sokáig örülhettünk a derekas munkának.

Borzalmas, s amennyire borzalmas, annyira hihetetlen volt, amit láttunk.

A távolabbi kazal oldalán ölnyi széles láng kúszott egész a kazal tetejéig!

Kúszott vagy felcsapott — ezt lehetetlen volt megítélni.

Ha vízesést látok, filmen vagy valóságban, mindig ez a kísérteties látvány tűnik a szemem elé. Mint ahogy a víztömeg hull lát-szólag lassú méltósággal (ha jobban megfigyeled, látod, mily sebesen), ahogy a víztömeg zúdul a magasból, úgy emelkedett, csapott magasba a tűzcsóva, mely — éreztük — a végünket okozza. A szél füstöt és sötétvörös lángot görgetett a kazal tetején; a láng s a füst nem is érintette a kazlat, csak kavargott, lebegett fölötte, ám a közelben most, ahol a láng először felfutott, mint amikor benzinestartály gyullad be, vadul az égre csaptak a vörös és sárga és fehér lángok. Minden napnál jobban vakított ez a tűzoszlop; arcunk és testünk piros lett a hőtől, piros és forró, mintha valami óriásállat eleven vére csurgott volna ránk.

A tanya felé menekültünk. Falost és Ücsit nem láttam sehol. A két Fatálás gyerek is nyomtalanul eltűnt. Mintha a föld nyelte volna el őket.

*

— Nézzenek azt... Ott... — szólt a német, micijét megemelve a csodálkozástól.

— Világosodik az ég — ámuldozott a bajszos Kazi bácsi.

— Narancssárga. Mintha áldozna a nap — csodálkozott a falábú Gajda.

Delelés volt, a lóistálló előtt ültek, és beszélgettek. De már mindhárman talpon voltak.

— Valami ég — vélekedett a nagybajszú Kazi.

— Tűz van, annyi biztos — mondta közömbösen a falábú ember. — Majd eloltja, aki meggyújtotta.

— Kizárt. Fix kell kizárni — vélte a német. — Azt a valaki jól meggyújtotta. De hol meggyújtotta?

— A Gajó-tanya lesz az — így Kazi bácsi.

— Még hamarabb a Dukai-birtok. A Gajó-tanya túl messze van.

— A Dukai-birtok? De hát ott még el sem csépeltek a búzát!

— Isten rendelése — mondta a falábú lelki nyugalommal.

— Véletlen az ilyen, meg gondolatlanúság, nem Isten rendelése.

— Én meg azt mondom: Isten rendelése.

— Az. A kárörvendőnek. De törődik is Isten az olyannal, aki magával nem tud törődni.

A közeli faluban megkondult a harang. Bamm, bomm, bomm... Félreverték a harangot.

A beszélgetés félbeszakadt. A német nem értette, mért haragudott meg egymásra a bajszos meg a falábú. Nem is érdekelte. Mint azok, ő is a dolga után látott.

De a látványosság később is az udvarra csalogatta őket. Este felé már a csupasz lángokat is látni lehetett. A nap a lángok közt végezte az napi pályáját.

Most lehetett látni igazán, micsoda tűzvész pusztít valahol. A pokol kapuja nyílt meg. A fél eget: ahogy sötétedett, az ég boltozatának üvegét a csúcsáig beragyogta vörösessárga, narancs-, opál-, türkiz- meg ibolyafénnel. Az égen madarak, a földön vadak menekültek a dombhajlatok völgyek és lapályok sűrűsödő homályába.

- Jól befűtötte — szólta a német megtörve a csendet.
 — Nem a Gulyás-tanyán ég az a tűz? — latolgatta Kazi bácsi.
 — Éppen, hogy ott — mondta a falábú némi aggodalommal.
 Sötétedéskor terepjáró érkezett a Gazdaság udvarába. A szövetség vezetője igazgatója volt meg két rendőr. Megerősítették a hírt: a Gulyás-tanya szalmája égett.
 — Fritz, jössz tüzet oltani — mondta az igazgató. — Kazi bácsi, maga lesz az éjszakás. Gajda bácsi, maga jön velünk.
 — Én? Hogy oltom én a tüzet?
 — Na jöjjön csak. A maga gyerekei csinálták a bajt.

*

Falost és Őcsit nem láttam sehol. A két Fatálás gyerek nyomtalanul eltűnt. Mintha a föld nyelte volna el őket. Hol ide, hol oda futottam Őcsit kiáltva. Mert őt féltettem, miatta ijedtem meg igazán, hisz menni is alig tudott még, nemhogy szaladni. Aztán eszembe jutott, hogy hiába futkosok, mint a kerge állat, jobb, ha bekukkantok a kazlak közé.

Mindjárt az égő kazaltól számított második kazalközben pillantottam meg őket. Kézen fogva bandukoltak a tanyánk irányába. Megnyugtató, hogy végre látom őket, ám a szél nem pontosan a hátunkba fúj, hanem kissé jobbról, nyugat felől, és már a szomszéd kazal is égett. Amikor a jobbról lévő kazal csúcsa fölött megjelentek a lángok, úgy tűnt nekem, hogy a mellettünk lévő vetett tüzet. Végünk, gondoltam. Szerencsére nem az égett, hanem rajta túl. Lángjai olyan magasra csaptak, hogy a mellettünk lévő tizenegyen glóriába foglalták. Minden pillanatban lángot foghatott.

Hogy beértem őket, Őcsit a hátamra vettem, s futva menekültünk tovább. Most láttam meg, hogy a tűz előttünk már elharapózott. A szél elénk terelte a füsttel elegy, felhőként lebegő, sötétvörös lángokat, s elvágta az utat a tanya felé. Nem tudtam gondolkozni, de már nem is lehetett. Makacsul tovább futottam, valószínűleg azért, mert negyven vagy ötven méterig még tovább lehetett menni, s a mellettünk lévő kazal minden pillanatban lángra lobbanhatott, mögöttünk talán már lángra is lobbant. Mindenesetre az azon a részen támadó tűztenger, mely az eget teljesen beborította, a tűz igazi forrása, sokkal félelmetesebb volt, mint a füst és a láng, mely a kazlak közibe csapott előttünk. De keveset mondok azzal: félelmetesebb. Ami mögöttünk zajlott, pánikba

kergetett, előre űzött bennünket, mert a lángtenger, bár távolról, sütötte bőrünket, karunkat, tar fejünket.

Ahogy közeledtünk a tűzhöz, és láttam, hogy az örvénylő, vörös láng tisztul a füsttől, lassan a tudatomig ért, hogy nincs menekvés.

Hacsak át nem mászunk a baloldali kazalon. Hacsak szárnyunk nem nő, mert hogy jut föl Őcsi a merőleges szalmafalán, és hogy jut föl Falos, és hogy juthatok föl nélkülük én?

És mégis ezt kellett választani. Az ösztön kergetett erre a reménytelen próbálkozásra. A tűz perzselő ereje már elviselhetetlen volt. A hátamon nem éreztem, mert Őcsi ráborult: testünk ott egybeázott a verejtéktől. De a lábam szárán, a karomon, a tar fejemen, kopasz fejem búbján éreztem a tűz már-már elviselhetetlen erejét.

A földön, lábunk előtt sötét, gomolygó foltok mozogtak, tűntek el s születtek szüntelen, mintha a föld izzadta, gőzölte volna ki őket. Akkor nem tudtam: minden bizonyosan a nap felé felcsapó füst és láng árnyéka lehetett.

Őcsit levettem a hátamról. Görcsösen kapaszkodott a nyakamba. Noszogattam, emeltem, hogy másszon, de láttam, hogy Falos is hiába igyekszik.

A kazal oldalán is észrevettem az illékony, kavargó, sötét foltokat. De már tűnőben voltak, a lángok fénye kezdett vibrálni a több éves kazal megbarnult szalmafalán.

Ahogy ezt így, tehetetlenül, a lángok fényével együtt villódzó rémülettel nézem, látom, és nem hiszem, hogy tíz méterrel odébb, vagy valamivel közelebb — nem, inkább tovább — vége a kazalnak. Mindjárt utána kezdődik a másik, de a kettő között a menekülés méter vagy másfél méter szélességű útja, a pokol tűztergeréből kivezető kapu, egyetlen rés a halál pörkölt levegő- és földszagú kemencéjén.

Őcsi a hátamon. Jól van. Behunyt szemmel, füsttől köhögve, végül már levegőhöz sem jutva, átvergődünk ezen a résen. A túloldalon szalmakazalba ütközünk. Merre is tovább? Valamivel arébb újabb rés, majd újabb és újabb.

Jó lesz a kazal mentén haladni, a tüzet valamelyest oldalra hagytuk. Csak ki a kazlak közül, réseket keresve. Oldalt haladva sose lesz végük. Csak tovább, a kazal mentén, a tanyánk felé. Csak hát már itt is füstöl a kazlak köze. Szerencsére újabb rés, meg újabb kapu, és tovább, csak tovább a tanyánk irányába. Jaj, az is

biztosan ég már; a kazlak kinyúlnak az istállóknak közelébe, a szél arra sodorja a koromfekete füstöt, s a füstből a lángok sötétvörösen kivillannak.

— Mamám!

Újabb kapu és újabb rés. Második, harmadik vagy negyedik kazalsor ez? Mikor lesz vége, mikor jutunk haza?

— Mamám! Mamám!

Vége lesz-e már, gondolom, majd észreveszem, hogy már nincsenek kazlak, csak füst: a házunk nem látszik, a fekete hó, a csomóban szálló, fel-felizzó szalmapernye meg a füst eltakarja.

Falos itt van, itt fut mellettem, a karomba kapaszkodik. Hol van Őcsi? Őcsi a hátamon. Üvöltenek, mint a sakál.

— Mamám! Édesmamám!

Eddig nem hallottam a hangjukat. A tűz zaját sem. A ropogó hangot, mely oly hirtelen vesz erőt. Égő rőzseerdő. A láng lobogásának hangja is hallatszik. Mint lepedők kötélén, ha szél csattogtatja őket. Időnként erősebb lobbanás. A tűztenger újabb és újabb kazalba kap.

Mindent hallok. A harang zúgását is. Bomm, bomm, bomm... A fülem cseng?

A fülem is cseng, de a harangok is szólnak. Az előbb még biztos szóltak. A Pósa-harang is csilingelt: csing, csing, csing. Még csak dél lenne?

Az öregharang oldalról szólt, nem, még most is szól, bal felől. Akkor csak így, egyenesen. Hol van Őcsi? Itt a hátamon. Falos is itt van. Ha le nem égett a házunk, így biztos hazajutunk.